

ВАСПИТНИ ПРОБЛЕМИ

Др Небојша Петровић,
Др Бора Кузмановић
Филозофски факултет
Београд

UDK-37.017 (379.82)
Изворни научни рад
НВ.LVIII 4.2009.
Примљен: 4. XI 2009.

ЖИВОТНИ ЦИЉЕВИ КАО ЧИНИОЦИ МУЗИЧКИХ ПРЕФЕРЕНЦИЈА СРЕДЊОШКОЛАЦА

Апстракт *На значај музике у васпитању и формирању вредносног система младих указују још антички мислиоци, а модерни аутори показују да пасиониране слушаоце одређене музике одликују одређени ставови и вредности, па и карактеристична животна филозофија. Музика је и један од најзначајнијих садржаја слободног времена младих. Основни предмет овог рада је утврђивање повезаности између релативно уопштених личних и друштвених циљева, којих је предочено по 18, и слушања различитих музичких жанрова. Узорак је чинило 2.426 средњошколаца из неколико региона Србије. Приказана је основна дескриптивна анализа и факторска структура музичких преференција. Централни део приказа резултата посвећен је повезаности између музичких преференција и прихватања личних и друштвених циљева. Резултати показују да више не постоје оштре поделе у врстама музике коју млади преферирају, те врло често наклоност једном музичком жанру никако не искључује и неки други, потпуно другачији. Разлог је бар делом и у редефинисању музичких жанрова и њиховој међусобној испреплетености. Но ипак не можемо негирати чињеницу да донекле има основа у претпоставци да је врста музике коју особа слуша у вези с неким личним и друштвеним вредностима. На крају су размотрене и шире друштвене околности које утичу на добијене резултате.*

Кључне речи: циљеви, музика, млади, вредности, васпитање

LIFE ASPIRATIONS AS MUSICAL PREFERENCE FACTORS AMONG HIGH SCHOOL STUDENTS

Abstract *The importance of the role of music in upbringing, education and formation of value systems of the young was recognized by early classical thinkers, while contemporary authors demonstrate that devoted listeners of particular types of music share particular attitudes and values, even particular philosophy of life. Moreover, music is one of the most significant contents that fill the leisure time of the young today. The basic idea of this paper is to determine the relatedness between generalized personal and social aims (of which eighteen are listed), and listening to different music genres. The sample comprised 2 426 high school students from several regions of Serbia. A concise descriptive analysis and the structure of music preference factors are followed by the analysis of the relatedness between musical preferences and acceptance of personal and social aims in the central part of the paper. The results show that nowadays there are no clear divisions among the young regarding the type of music they prefer, and that, frequently, inclination towards a particular musical genre does not exclude liking other, even completely different genres. Perhaps, reasons for this can be found in current redefining of musical genres and their intertwinement. Nevertheless, the fact that there is some justification for the assumption that the type of music a person prefers to listen to is related to some*

personal and social values should not be neglected. Wider social circumstances that might have affected the results of the research are discussed at the end of the paper.

Keywords: *aims, music, the young, values, upbringing.*

ЖИЗНЕННЫЕ ЦЕЛИ КАК ФАКТОР МУЗЫКАЛЬНОЙ ПРЕФЕРЕНЦИИ СРЕДНШКОЛЬНИКОВ

Резюме *Еще античные мыслители указывали на значение музыки в процессе воспитания и формирования системы ценностей у молодых, а современные авторы пришли к выводу, что слушателей определенной музыки отличают определенные установки и ценности, особая жизненная философия. В то же время музыка представляет собой одно из самых важных содержаний свободного времени молодых. В данной работе определяется взаимосвязь относительно обобщенных личных и общественных целей и предпочтения различных музыкальных жанров. Исследование проведено на примере 2 426 учеников средних школ из нескольких регионов Сербии, с применением основного дескриптивного анализа и факторного анализа музыкальной преференции. Основная часть анализа относится к выявлению взаимосвязи между музыкальной преференцией и принятием личных и общественных целей. Результаты указывают на отсутствие острых границ относительно вида музыки, которую молодые предпочитают, поскольку склонность к одному музыкальному жанру не исключает склонности к музыке других жанров. Это частично объясняется иным определением музыкальных жанров и их смешением. Однако нельзя отрицать факт, что вид музыки, которую человек слушает, находится в тесной связи с некоторыми личными и общественными ценностями. Рассматриваются и более широкие общественные обстоятельства, влияющие на полученные результаты.*

Ключевые слова: *жизненные цели, музыка, молодые, ценности, воспитание.*

Међу најзначајније и најчешће садржаје слободног времена младих спада свакако и слушање музике. Музика је још у античким временима била сматрана не само важним садржајем живота, него и једним од важнијих чинилаца у образовању и васпитању младих људи. Још је Платон, желећи да створи идеалну државу с идеалним грађанима, писао да у васпитању људи треба повести рачуна и о музици јер она душу учи хармонији и ритму, па чак и да је музичко васпитање врло моћно јер ритам и хармонија силазе у дубину душе и врше на њу најјачи утицај на тај начин што уносе у њу племенито држање, и тако стварају племенитог човека. Платонова идеја о томе да би променом врсте музике дошло до промене и основних закона државе јасно указује на снажну везу музичких преференција и друштвених вредности. Стјуси (Stuessy) истиче да “свака музика, ма каква да је, утиче на наше расположење, наша осећања, наше особине, и на понашање које из њих проистиче” (по Gore, 2006, стр. 231). Музика као вид уметности не само

да је пратила, него је неретко играла важну улогу у развоју и променама вредности у друштвима, и то како директно (попут бубњара који су најављивали политичке промене), тако и индиректно, када су музички правци били повезани са друштвеним вредностима и светоназором њихових слушалаца, те се често иза ритмова и хармонија могло наслутити много више.

Изучавање односа младих и музике коју преферирају и начина спровођења слободног времена раширено је још од половине прошлог столећа, а многобројна истраживања, разнолика по природи, систематски су анализирана у књизи Сајмона Фрита (1987) *Социологија рока*. Фрит подсећа да су социолози слободног времена још у периоду пре Другог светског рата утврдили да плес и музика спадају у једно од најомиљенијих интересовања младих људи у периоду доколице, те истиче да је педесетих година дошло до потпуне интеграције новог облика музике, рокенрола, и културе младих.

Другу половину шездесетих година обележила је појава и ширење хипи покрета, чија је једна од главних карактеристика била музика, а који је имао огроман утицај на промену вредности читавог западног света. Уз музику хипика протестовало се против рата у Вијетнаму, залагало за афирмацију права обојеног становништва Америке, а завршено је и време великих европских државника попут Шарла де Гола. Судар различитих погледа на живот и различитих вредности приказан је у филмском класику *Коса* Милоша Формана, а песме Боба Дилана попут оне у којој се постављају бројна питања о животу, *Одговор је у ветру*¹, постале су химне читавих генерација (Perone, 2001). Рокенрол је доживљаван не само као музички жанр, већ и као масовни покрет уз који иде и одређена идеологија коју прихватају представници младе генерације. Ова врста музике је у другој половини XX века често била “средство путем којег група дефинише себе, а истовремено представља основ статуса припадања групи” (Фрит, 1987, стр. 57). То би се могло рећи и за поклонице других музичких жанрова, а мале разлике унутар сличног музичког укуса често би указивале и на суптилне разлике у вредностима њихових слушалаца. Током седамдесетих истраживачи утврђују да је популарна музика централни део вредносног система младих, а Фрит истиче и да је преглед литературе о слободном времену адолесцената у Великој Британији јасно показао да музика на више начина представља средишњу активност културе младих из које проистичу и многе друге активности (Фрит, 1987, стр. 47).

Крајем седамдесетих појављује се још један специфичан музички правац, панк, чији су следбеници такође имали не само специфичну музику, него су се разликовали и изгледом, начином понашања и животном филозофијом. Главан (1980) пореди револуционарност панка у музици с дадаизмом

¹ Blowing in the wind

у другим уметностима, и сматра да је он улио значајну нову дозу енергије у посусталу продукцију популарне музике.

И у нашој земљи музика је неретко имала значајну улогу у показивању и преношењу одређених вредности. Ђурковић (2004) даје преглед утицаја који је музика трпела и имала још од давне прошлости. Током Другог светског рата, свака од зарађених страна имала је своје песме уз које су одлазили у битке, а многи и гинули. Након 1945. слушање америчког цеза је био показатељ 'реакционих тенденција', а након 1948. и раскида са Стаљином, још опасније је било слушати или певати руске песме. Један од најпознатијих југословенских филмова, *Отац на службеном путу*, почиње једном мексиканском песмом, јер је такве песме било најсигурније певати у несигурним и променљивих друштвеним околностима.

Током 1960-их, посебно у Београду јављају се групе младих људи одушевљене новом музиком са Запада. Слушајући Радио Луксембург и набављајући и мењајући плоче из иностранства, упознају рок музику, праве прве рок бендове, који започињу са наступима те у релативно кратком периоду придобијају релативно бројну публику, но углавном средњошколце или студенте из центра града. Та нова публика почиње да жели и да се облачи, да изгледа и да се понаша као њихови идоли, чиме се развија нови скуп вредности, у коме не доминирају искључиво званичне вредности поштовања тековина рата и револуције, али режим, у једном од најлибералнијих периода развоја СФРЈ, толерише такве групе и не прави им велике сметње.²

Критички однос рокера према друштву у глобалним оквирима и снажна оштрица усмерена ка разним проблемима, од рата у Вијетнаму до недовољних могућности за младу генерацију, подстакли су сличне процесе и у нашој земљи, посебно од краја 1970-их година, и то пре свега у великим градовима попут Београда и Загреба. Први пут се, кроз тзв. *нови талас*, јављају и текстови са снажном друштвено ангажованом тематиком. Читава једна генерација младих људи прихвата поруке које се чују у тим стиховима и које снажно делују на њихове вредности и њихово понашање. Овај феномен престаје да буде маргинални када из многобројних концертних сала широм земље хиљаде младих људи углас пева стихове којима су одбијали да прихвате обећања старије генерације – “Биће боље, неко виче, на папиру мртво слово”³ – и који позивају на акцију – “Уради нешто за своју савјест, не мисли да си сам”⁴. На такве изазове део власти је одговарао оштро укључујући и намештање афера са дрогама (Сучић, 2009) музичарима, док су

² О том периоду видети нпр.: Јанковић, В. Ц. (2008). Године на 6. Лагуна, Београд.

³ Стих рок групе Рибља чорба из песме На западу ништа ново. Албум Мртва природа, ПГПРТБ, Београд, 1981.

⁴ Стих рок групе Азра из песме Уради нешто. Албум Азра, Југотон, Загреб, 1980.

неки други делови власти подржавали такве групе додељујући им, рецимо, награду *Савеза социјалистичке омладине*.

Средином осамдесетих извршено је значајно социопсихолошко истраживање о младим људима и неформалним групама којима припадају (Јоксимовић и други, 1988) у којем је велика пажња била посвећена анализи слушалаца различитих врста музике. Показало се да пасиониране слушаоце одређене музике (посебно панка) одликују одређени ставови и вредности, па и карактеристична животна филозофија.

Објашњавајући политику власти у Србији током деведесетих година, Ерик Горди (Горди, 2001) наводи важност наметања одређених облика музичке културе која би у највећој мери била у функцији прихватања нових околности и учвршћивања тадашње политичке елите. Горди посебно истиче велику подршку медија које је контролисала држава *турбофолку*, специфичној новокомпонованој музици, насталој као посебна мешавина жанрова. “Музички укус је постао значајан показатељ не само разлика између градске⁵ и сеоске културе, него и става према режиму, рату и амбијенту који су стварали режим и рат”, закључује Горди (2001, стр. 117). Ову везу између политике власти у Србији и односа према музици Горди види и након делимичне промене политике режима у другој половини 1994. када је уз парола да “мир нема алтернативу” почела и акција *Министарства културе* у борби против кича и за *више* културне вредности, која је од самог почетка имала мало изгледа на успех, а питање је и да ли је то била права намера покретача кампање. У сваком случају, уз другачије друштвене околности активистички борбени стихови из ранијег периода били су маргинализовани, а на њихово место су дошли стихови који више одговарају животу у оскудици и који величају лаку забаву и ниже форме хедонизма – “Кока-кола, марлборо, сузуки, дискотеке, гитаре, бузуки. То је живот, то није реклама, ником није лепше него нама.”⁶

Све то говори о могућој повезаности између преференција разних музичких жанрова и личних и друштвених циљева које људи сматрају вреднима.

Музика је и овде као и другде имала веома велики значај у структури слободног времена младих и умногоне била одређивана друштвеним околностима, али и сама промовисала неке вредности које би временом, у мањем или већем степену, мењале те околности.

⁵ Уколико се узме читаво становништво градова, онда се ове две културе мало или нимало разликују. Турбофолк, наиме, има слабе везе са првим таласом тзв. новокомпоноване народне музике и фактички изражава афинитете и преокупације дела градске и приградске омладине. Међутим, Горди, као и многи други који истичу ову разлику, пре свега мисле на врло уску по обиму, елитну културу у градовима, на коју се често односи атрибут ‘урбана’.

⁶ Из песме Журка групе Добар, лош, зао, ЦД Без лове, City Records, Београд, 1995.

Предмет и циљеви истраживања

Најопштије речено, основни предмет овог истраживања је веза између вредносног система и слушања одређених врста музике. Конкретније, испитује се веза између прихватања различитих, релативно општих личних и друштвених циљева (преко којих се исказују вредности), с једне стране, и слушања различитих врста музике, с друге стране. Циљ истраживања је да се утврди да ли слушање одређене врсте музике подразумева да ти слушаоци у већој мери од *неслушалаца* прихватају неке карактеристичне животне и друштвене циљеве, односно да ови циљеви у великој мери диференцирају слушаоце различитих музичких жанрова.

Истраживање почива на општој претпоставци да вредности одређују ставове, интересовања и преференције, па у том смислу и музички укус, односно да се млади са одређеним вредносним системом више 'лепе' за одређене музичке жанрове. Претпоставку појачава чињеница да су и про-тагонисти одређених музичких жанрова (пре свега рок и панк музике) и претендовали да та музика (преко ритмова, мелодије, текстова, начина извођења, облачења и стварања укупне атмосфере) изражава одређену животну филозофију – укратко, да је та музика више од музике, да симболизује одређен начин живота и однос према друштву. О томе има потврда и у истраживањима у нашој земљи, пре свега у већ помињаном истраживању групе аутора о младима и неформалним групама (Јоксимовић и други, 1988). Аутори су у том истраживању претпоставили да су неформалне групе младих често, по својим циљевима и начину деловања, алтернатива већим и организованим групама и да је и сам поглед на свет често одраз музичког укуса.

Овај чланак је продукт ширег истраживања Института за психологију и Министарства омладине и спорта о слободном времену, односно интересовањима, ставовима и начину живота средњошколаца у Србији данас.

Лични и друштвени циљеви као показатељи индивидуалних вредности

Уопштено формулисани циљеви, било они које појединац види важнима само за себе или за читаво друштво коме припада, јесу уједно и вредности. То потврђује и већина најпознатијих истраживача вредности, попут Рокча (Rokeach, 1973), Шварца и Билскија (Schwartz & Bilsky, 1987) и других – који преко најкраће именованих и уопштених циљева испитују системе вредности појединаца и група. Циљеви, додуше, у овим истраживањима нису јасно раздвајани на оне који су важни само за једну особу (личне) и оне коју та особа види као важне за сопствену друштвену групу (друштвени).

Међутим, та подела се показала смислена и релевантна у скорашњим истраживањима (Кузмановић и Петровић, 2007).

Такви уопштено дефинисани лични и друштвени циљеви били су један од два основна дела овог истраживања. Образоване су две листе⁷. Листа друштвених циљева (ЛДЦ) је укључила следећих 18 циљева (дајемо најкраће ознаке): јака привреда, добри међунационални односи, борба против криминала и корупције, јачање одбрамбених снага, хуманији односи, еколошки циљеви, запосленост, социјална једнакост, правна држава, чување традиције, улазак у Европску унију, приватизација, државни и територијални интегритет, демократија, животни стандард, развој науке и културе, социјална права и једнопартијски систем. У листу личних циљева (ЛЛЦ) су укључени: углед, пријатељи, друштвена моћ, самоактуализација, алтруизам, постигнуће, узбудљив живот, подређеност, сигурност, савесност, љубав, материјални стандард, знање, уживање (хедонизам), друштвено ангажовање, самосталност, популарност и здрав живот.

Вредности се иначе формирају и учвршћују у периоду адолесценције, када несумњиво значајну улогу има школа⁸, али и породица, а можда још више вршњаци, средства масовних комуникација, па и сама егзистенцијална ситуација младих, њихова перцепција животне перспективе и могућности задовољења базичних потреба.

Начин испитивања прихватања и преференције циљева и музичких жанрова

Испитаницима је сваки од циљева презентован (тј. операционализован) преко релативно кратког и што је могуће више разумљивог исказа. На пример, еколошки циљеви преко исказа “спречити загађивање човекове околине и обезбедити здраву животну средину”, материјални стандард (као лични циљ) преко исказа “да обезбедим себи и породици што више новца и других материјалних добара”, друштвено ангажовање преко исказа “да активно учествујем у друштвеном животу, да се борим за остварење друштвено важних циљева” итд.

Испитаницима је понуђено пет модалитета одговора за изражавање степена прихватања циљева, и то: “мало је важно” (код личних циљева “мало ми је важно”), “осредње је важно”, “прилично је важно”, “јакно је важно” и “изузетно много је важно”, при чему су испитаници замољени да овај последњи одговор заокруже само ако заиста сматрају циљеве изузетно значајним. Осим тога, да би се утврдила преференција циљева (вредности

⁷ Шире о теоријским основама избора листа циљева у Кузмановић и Петровић (2007).

⁸ Циљеви и задаци образовања и васпитања неизбежно укључују и усвајање одређених вредности (Кузмановић, 1993).

приоритети), захтевали смо од испитаника да издвоје по пет циљева с обе листе које сматрају најважнијим, а потом да од тих пет издвоје један који је по њиховом мишљењу и за њих најважнији.

Испитаницима је било понуђено и 13 врста музике: рок, поп, фолк, класична, џез, блуз, техно, ритам и блуз, панк, хевиметал, хип-хоп, алтернативна и реге, и они су заокруживали *све оне које слушају*, а имали су и могућност дописивања.

Испитаници

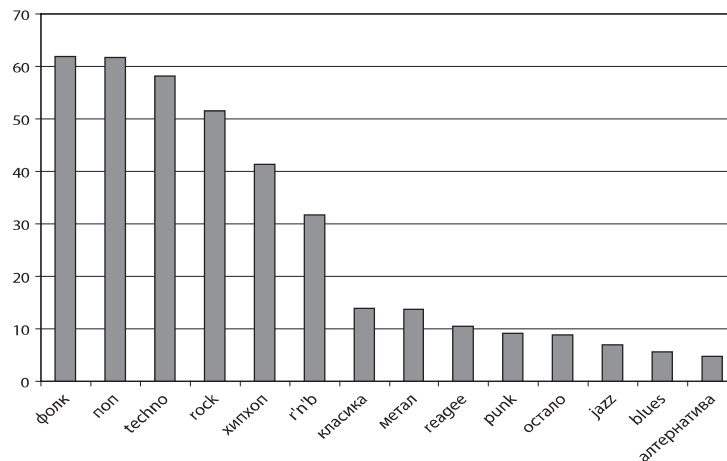
Испитивање је изведено на узорку од 2.426 средњошколаца од 14 до 19 година. Узорак је био стратификован по регионима, па су у њега ушли испитаници из Војводине (28,8%), Београда (21%), средње Србије (20,1%) и јужне Србије (30,1%), као и по типу школе – биле су укључене трогодишње (20,6%) и четворогодишње стручне школе (37,7%), и гимназије (41,7%). Било је око 60 одсто девојчица и око 40 одсто дечака.

Резултати

Преференција музичких жанрова

Највише испитаника изјављује да слуша фолк (62,2%), поп (61,9%) и техно (58,4%) музику. Нешто више од половине слуша рок (51,8%), а међу слушаније музичке жанрове спадају и хипхоп са 41% као и ритам и блуз са 31,8% слушају. Мање од 15% младих слуша остале музичке жанрове.

Графикон 1. Преференција различитих музичких жанрова

Животни циљеви као чиниоци музичких преференција средњошколаца

Наши испитаници углавном слушају две до пет различитих врста музике (17,8, 22,2, 19,8 и 14,9 процената, респективно). За разлику од периода од пре неколико деценија када је постојала прилично чврста подела на поклонице рок и фолк музике, у овом испитивању видимо да преко четвртине испитаника (27,4%) изјављује да слуша и народну и рок музику, што је резултат који указује на извесне промене. И народну и поп музику слуша чак 41% испитаника, а народну и техно готово исто толико – 39% младих.

Да бисмо утврдили структуру преференција музичких жанрова, извршили смо факторску анализу са облимин ротацијом и добили следећа четири релативно независна фактора (једино је корелација првог и трећег -0.30):

Табела 1. Факторска структура музичких преференција

	Народна	Клупска	Озбиљна	Забавна
рок	-0.510	-0.045	0.179	0.631
поп	0.186	0.306	0.106	0.818
хипхоп	-0.108	0.787	0.034	-0.042
рнб	-0.044	0.685	0.157	0.287
панк	-0.707	0.000	0.306	0.106
метал	-0.758	-0.069	0.197	0.071
фолк	0.623	-0.072	-0.162	0.152
техно	0.134	0.623	-0.055	0.065
џез	-0.186	0.078	0.820	0.065
блуз	-0.279	0.030	0.801	0.022
класика	-0.081	-0.022	0.569	0.121
Алтернатива	-0.385	0.086	0.516	0.091
Реге	-0.476	0.284	0.488	-0.048

Први фактор, који објашњава 22,5% варијансе, јесте биполарни и одређују га с једне стране негативна засићења на рок музици и још више на њеним екстремнијим варијантама као што су хеви метал и панк, а с друге стране се јавља изразито позитивно засићење према фолк музици. Ово одговара “класичној” подели у нашој популарној култури на “рокере” и “народњаке”, те га можемо дефинисати као народна музика. Овај фактор показује да, бар у делу популације младих, опстаје извесна поларизација и подела на оне који слушају једну, а не слушају другу врсту музике.

Највиша засићења на другом фактору (13,4% варијансе) имају музички правци: хипхоп, ритам и блуз и техно, па и поп музика – најчешће врсте музике у ноћним клубовима и дискотекама, па га можемо дефинисати као клупска музика.

Трећи фактор (10% варијансе) одређују висока засићења код цеза, блуза, класичне, алтернативне и реге музике, па га условно можемо назвати – озбиљна музика.

Коначно, четврти фактор са 8% објашњене варијансе пре свега одређује поп музика, затим рок, а позитивно засићење овде има чак и фолк музика те бисмо тај фактор могли интерпретирати као ‘конвенционалну’ музику коју имамо прилике да чујемо од породичних ТВ емисија до супермаркета.

Важност личних и друштвених циљева

Млади као најважније личне циљеве процењују пријатељство (4.42) и проналажење љубави (4.37), а ту су и материјални стандард (4.32) и самосталност (4.28) – пре свега од родитеља. С друге стране, младима је веома мало, а многима нису важне нимало друштвена моћ (2.04) и популарност (2.51), упркос наизглед великом интересовању за праћење емисија и часописа о животу популарних естрадних личности. За очекивати је било да млади не преферирају да буду подређени (2.51) и извршавају налоге других, али наши испитаници не показују ни превелику жељу да се друштвено ангажују (3.11) и на тај начин активно мењају друштвену средину.

Од друштвених циљева, најважнији за остварење по процени наших испитаника су пуна запосленост (4.42), социјална права (4.31) – која се пре свега односе на право на бесплатну здравствену заштиту и бесплатно школовање. За очекивати је да такви циљеви буду важни онима који завршавају средњи ниво школовања и убрзо треба или да се и сами запосле или да и сами крену на факултет. Повећање животног стандарда (4.24), као и заштита животне средине (4.23) такође су друштвени циљеви чије остварење наши испитаници сматрају веома важним. С друге стране, завршетак приватизације (2.90), па чак ни јачање привреде (3.13) не спадају у циљеве за чије се остварење вреди превише борити.

Повезаност између музичких преференција и личних циљева

Да бисмо најекономичније приказали добијене резултате, даћемо једну сложену, дводелну табелу. У тој табели биће приказане аритметичке средине важности коју наши испитаници дају сваком од личних циљева, и то подгрупе оних који слушају и оних који не слушају одређену врсту музике. Одабрали смо шест врста музике: четири које слуша више од 50% наших испитаника (поп, фолк, техно и рок) и две које су специфичније у односу на друге врсте и где са највећим степеном вероватноће можемо очекивати неке занимљиве резултате (класична и панк музика).

Резултате ћемо посматрати и анализирати на два начина. Прво ћемо анализирати појединачне редове, односно врсте музике. На овај начин ћемо моћи да одговоримо да ли слушање одређене врсте музике уједно значи и веће или мање вредновање остваривања сваког од друштвених циљева. Дакле, тражићемо разлике у процењивању важности остварења сваког циља у подгрупама оних који слушају и који не слушају одређену врсту музике.

Друга анализа тицаће се разлика у процењивању важности сваког од личних циљева код испитаника који слушају ових шест врста музике. Дакле, утврђиваћемо има ли разлика између оних који слушају народну музику, затим класичну, поп или остале наведене врсте музике.

Генерално говорећи, не постоје велике разлике ни у првом ни у другом случају, али мање разлике између подгрупа ипак постоје, и доста њих је статистички значајно.

Прво ћемо упоређивати испитанике који слушају и који не слушају народну музику (табела 2, први ред). Онима који слушају народну музику, више него онима који је не слушају, важни су савесност, љубав, популарност, па и материјални стандард и здрав живот, док су им мање важно остварење самоактуализације, а подређеност не оцењују толико негативно.

Слушање или не слушање поп музике такође одваја испитанике по низу личних циљева. Слушаоци поп музике више вреднују углед, пријатељство, постигнуће, тежњу ка самоактуализацији, узбудљив живот, сигурност, љубав, знање и уживање, док су мање склони подређености ауторитетима од оних који не слушају ову врсту музике.

Рокери вишом оцењују важност самоактуализације, сигурности и стицања знања, док личне циљеве – савесност, подређеност и популарност, сматрају мање значајнима него они који не слушају рок музику.

Слушаоцима техно музике важнији су углед, узбудљив живот, хедонизам и материјални стандард него онима који не преферирају ову врсту музике.

Они који слушају класичну музику оцењују важнијим остварење циљева попут стицања знања, постигнућа, самоактуализације, али и друштвене моћи, док у мало мањем степену од оних који не слушају класику оцењују важност пријатељства.

Панкери мање од оних који панк музику не слушају вреднују савесност, подређеност и здрав живот, али и они више вреднују самоактуализацију.

Из истих табела можемо анализирати и разлике у вредновању различитих друштвених циљева шест подгрупа које слушају различите врсте музике. Ове подгрупе се делимично поклапају јер је једна особа могла да наведе (и најчешће наводила да слуша више од једног музичког жанра).

Табела 2. Повезаност између музичких преференција и личних циљева (јединствена дводелна табела)

		углед	пријатељи	друштвена моћ	само-актуализација	алтруизам	постигнуће	узбудљив живот	подрезаност	сигурност
народна	не слуша	3.41	4.44	2.01	4.01**	3.80	3.41	3.77*	2.30	3.95
	слуша	3.43	4.41	2.05	3.71	3.79	3.39	3.64	2.64**	3.93
поп	не слуша	3.24	4.30	1.99	3.62	3.73	3.28	3.59	2.62**	3.77
	слуша	3.53**	4.50**	2.07	3.95**	3.83*	3.47**	3.75**	2.44	4.04**
рок	не слуша	3.41	4.39	2.05	3.71	3.75	3.42	3.63	2.63**	3.87
	слуша	3.44	4.45	2.02	3.93**	3.84	3.37	3.74*	2.39	3.99**
техно	не слуша	3.35	4.38	1.97	3.85	3.83	3.37	3.56	2.47	3.91
	слуша	3.48**	4.45	2.08*	3.81	3.77	3.41	3.78**	2.53	3.95
класична	не слуша	3.42	4.44**	2.01	3.79	3.79	3.37	3.68	2.52	3.94
	слуша	3.47	4.30	2.21**	4.02**	3.85	3.58**	3.75	2.45	3.93
панк	не слуша	3.44	4.43	2.04	3.80	3.80	3.41	3.67	2.54**	3.94
	слуша	3.29	4.40	2.03	4.04**	3.76	3.26	3.87*	2.19	3.91

		савесност	љубав	материјални стандард	знање	уживање/хедонизам	друштвено ангажовање	само-сталност	популарност	здрав живот
народна	не слуша	3.66	4.30	4.26	4.15**	3.96	3.18*	4.30	2.38	3.75
	слуша	3.81**	4.42**	4.35*	4.01	3.92	3.06	4.26	2.60**	3.86*
поп	не слуша	3.71	4.25	4.30	3.97	3.83	3.03	4.16	2.57	3.74
	слуша	3.78	4.45**	4.33	4.12**	4.00**	3.15*	4.35**	2.48	3.87*
рок	не слуша	3.85**	4.37	4.34	3.99	3.91	3.08	4.25	2.66**	3.89*
	слуша	3.67	4.38	4.30	4.14**	3.96	3.12	4.30	2.38	3.76
техно	не слуша	3.82	4.34	4.23	4.04	3.80	3.08	4.25	2.44	3.81
	слуша	3.71	4.40	4.38**	4.09	4.03**	3.12	4.30	2.57*	3.83
класична	не слуша	3.77	4.39	4.33	4.03	3.95	3.08	4.27	2.52	3.81
	слуша	3.69	4.28	4.26	4.30**	3.84	3.26*	4.31	2.48	3.91
панк	не слуша	3.79**	4.39*	4.33	4.06	3.93	3.09	4.27	2.52	3.85**
	слуша	3.41	4.25	4.22	4.16	3.98	3.22	4.39	2.42	3.58

Са * су означене разлике значајне на нивоу 0.05, а са ** оне значајне на нивоу 0.01.

Дакле, резултате ћемо поредити по колонама (по циљевима), а од редова ћемо посматрати сваки други (означен речју “слуша”). Међу онима коју слушају ове врсте музике нема разлика по процењивању важности пријатеља, љубави, помагања другима, сигурности, материјалног стандарда, хедонизма и самосталности. И по другим личним циљевима нема превеликих

разлика, али због величине узорка, и мале разлике могу бити статистички значајне. Тако је углед важнији слушаоцима поп музике него слушаоцима панка. Слушаоци класичне музике више цене друштвену моћ него све остале групе, а они који слушају народну и техно музику мању важност придају остваривању свих сопствених потенцијала од љубитеља других врста музике. Особе које слушају класичну музику вреднују више, а слушаоци панка мање од осталих постигнуће као циљ. Панкери више од народњака придају важност узбудљивом животу, а мање подређености ауторитетима. Панкери, надаље, мање од осталих вреднују савесност и здрав живот. Знатно већу важност знању и друштвеном ангажовању придају слушаоци класичне од слушалаца народне музике. Коначно, за слушаоце народне и техно музике популарност је важнији циљ него за оне који слушају рок и панк.

Повезаност између музичких преференција и друштвених циљева

Када посматрамо табеле са друштвеним циљевима, примећујемо да такође нема великих разлика ни по једном од два поређења, али такође постоји одређен број статистички значајних разлика.

Слушаоцима народне музике мање је важно остварење низа друштвених циљева: јаке привреде, добрих међунационалних односа, борбе против криминала и корупције, хуманијих односа и развоја науке и културе, а само јачање одбрамбених снага оцењују као више важно него они који не слушају народну музику.

Супротно њима, слушаоци поп музике исти низ друштвених циљева оцењују важнијим од оних који поп музику не слушају, као и још два циља: даљи развој демократије и бесплатни систем здравствене заштите и школовања.

Рокери се разликују само утолико што су им још важни и животни стандард и заштита човекове околине.

Слушање техно музике ни по једном друштвеном циљу не диференцира испитанике, док је за оне који слушају класичну музику важнији развој добрих међунационалних односа, као и науке и културе, него онима који не слушају класичну музику. Панкери мање од оних који не слушају панк вреднују јачање одбрамбених снага, а у складу са својим анархистичким наслеђем и чување традиције и улазак у Европску унију.

Поредећи слушаоце ових шест врста музике, закључујемо да готово истоветно вреднују остварење већине друштвених циљева. Но, има и неких разлика. Слушаоцима поп и рок музике значајнији је развој јаке привреде него слушаоцима народне музике. Панкерима је мање него народњацима важно чување традиције и јачање одбрамбених снага, а мање него свим другима им је важан завршетак приватизације и улазак земље у Европску

унију. Развој науке и културе је важнији онима који слушају класичну, рок и поп музику, као и онима који не слушају народну музику. Коначно, слушаоцима народне, па и техно музике, мање је него другима важан развој науке и културе, а придају и нешто мању важност и добрим међунационалним односима. Пошто слушање класичне и техно музике не прави разлике у преференцијама других циљева (осим наведених), то смо ради прегледности табеле 3. изоставили ове две врсте музике.

Табела 3. Повезаност између музичких преференција и друштвених циљева (јединствена дводелна табела)

			добри међунационални односи	борба против крим. и корупц.	јачање одбрамбених снага	хуманитетни односи	еколошки циљеви	запосленост	социјална једнакост	правна држава
јака при-вреда	не слуша	3.25**	3.75**	4.23**	3.48	4.14**	4.29*	4.39	3.97	3.85*
	слуша	3.06	3.46	4.08	3.64**	4.01	4.19	4.43	3.94	3.74
поп	не слуша	3.03	3.43	4.01	3.65*	3.98	4.19	4.37	3.90	3.72
	слуша	3.20**	3.66**	4.22**	3.53	4.11**	4.25	4.45*	3.99	3.82*
рок	не слуша	3.01	3.45	4.03	3.62	3.98	4.15	4.40	3.90	3.75
	слуша	3.25**	3.69**	4.24**	3.54	4.14**	4.30**	4.44	4.00*	3.82
панк	не слуша	3.12	3.56	4.13	4.60**	4.05	4.21	4.43	3.96	3.78
	слуша	3.21	3.70	4.18	4.35	4.20*	4.37*	4.35	3.92	3.79

		чување традиције	улазак у Европску унију	приватизација	државни и терит. Интегритет	демократија	животни стандард	развој науке и културе	социјална права	једнопартијски систем
јака при-вреда	не слуша	3.90	3.35	2.85	3.77	3.61	4.28	4.11**	4.32	3.27
	слуша	4.01*	3.49*	2.93	3.73	3.57	4.22	3.87	4.30	3.35
поп	не слуша	3.91	3.38	2.91	3.76	3.48	4.18	3.86	4.23	3.37
	слуша	4.00	3.48	2.89	3.73	3.64**	4.28*	4.02**	4.36**	3.29
рок	не слуша	3.96	3.50*	2.95	3.71	3.52	4.15	3.82	4.25	3.34
	слуша	3.97	3.38	2.85	3.77	3.64*	4.32**	4.09**	4.36**	3.30
панк	не слуша	3.98*	3.47**	2.91*	3.75	3.58	4.24	3.94	4.31	3.34
	слуша	3.80	3.13	2.71	3.71	3.64	4.25	4.12*	4.33	3.15

Са * су означене разлике значајне на нивоу 0.05, а са ** оне значајне на нивоу 0.01.

Поређење “рокера” и “народњака”

И међу лаицима и у неким претходним истраживањима животних стилова, а и у теоријским разматрањима (нпр. Горди, 2001) особе које префе-

рирају рок музику припадају сасвим другачијем културном миљеу од оних које преферирају фолк, и као такве оне су супротности, са сасвим различитим вредносним системом. Да бисмо проверили ову претпоставку, одабрали смо две групе – оне који изјављују да слушају рок и истовремено одбацују фолк, као и групу која слуша фолк али не и рок. Особе које слушају обе или ниједну од ове две врсте музике смо искључили из анализе.

Затим смо извршили поређење ових двеју група по свим друштвеним и личним циљевима. Резултати показују да нема разлика у придавању важности многим циљевима, мада неке разлике ипак постоје и статистички су значајне (наведени у табели 4).

Табела 4. Поређење 'рокера' и 'народњака'

лични	рокери	народњаци	друштвени	рокери	народњаци
самоактуализација	4.08	3.64	јака привреда	3.31	2.95
савесност	3.61	3.88	добри међунационални односи	3.82	3.38
знање	4.20	3.96	борба против крим. и корупц.	4.30	4.01
популарност	2.28	2.70	хуманији односи	4.21	3.96
			улазак у Европску унију	3.30	3.52
			животни стандард	4.36	4.16
			развој науке и културе	4.17	3.76

Разлике су чешће код друштвених циљева, али велике разлике које би се могле очекивати нису пронађене.

Рокери више вреднују стицање знања и тежњу за самоактуализацијом, а народњаци савесност и популарност. Рокери више вреднују и све друштвене циљеве наведене у табели 4.

Дискусија и закључци

Резултати овог истраживања показују да средњошколци у Србији у мањем степену слушају тзв. озбиљну музику и још неке врсте музике попут регеа, хевиметала, панка, цеза и блуза. С друге стране, преко половине младих слуша фолк, поп, техно и рок музику. Неретко, ова четири музичка правца се поклапају као преференције код исте особе, па тако преко четвртине испитаника (27,4%) изјављује да слуша и фолк и рок музику, што је резултат који би пре неколико деценија изгледао готово невероватно. Разлог томе је бар делом и у редефинисању музичких жанрова и њиховој међусобној испреплетености. У последње две деценије почињу интензивно да се

мешају музички жанрови. Док је 1970-их то било изузетно, као у случају када је Горан Бреговић на истом албуму спојио гитарске рифове једне од највећих светских рок група и блејање оваца и ту мешавину назвао пастирски рок (што је изгледало као занимљива доскочица), данас су разне комбинације жанрова веома учестале. Последњих неколико деценија и код нас, а и у свету, веома је често да елементи бројних музичких праваца буду помешани код једног истог извођача (Ђурковић, 2004). Изгледа да то доводи и до ублажавања разлика међу некада јасно одвојеном публиком. Неофолк музика, која је најпопуларнија у медијима данас, преузела је многе елементе других музичких праваца, па тако један модерни хит има мало или нимало заједничког како с неком старом народном песмом, тако и с првим тзв. новокомпонованим песмама. Мада може звучати противречно, али извесна поларизација се ипак донекле одржава, што показује факторска анализа. Са првим фактором позитивно корелира слушање фолка, а негативно панк и рок музике.

Резултати овог истраживања показују да донекле има основа претпоставка да врста музике коју особа слуша јесте у вези са неким личним и друштвеним вредностима. Те везе нису толико снажне и далеко смо од тога да музичке преференције буду показатељ животног стила особе, иза кога стоји одређен систем вредности, па и генерални поглед на живот. Поред поменутог мешања жанрова, један од разлога је да у овом истраживању нису, као у неким другим, испитиване контрасне групе, идеални типови, групе ватрених обожавалаца једног или другог музичког жанра, већ *општа популација* средњошколаца. У раду су додуше поређене две супротне групе, али и то је на нивоу опште популације. Нека методолошка побољшања би можда донела чистију слику у резултатима, када би се поред утврђивања да ли слушају одређену врсту музике испитивала и учесталост тог слушања, или значај који та музика има за испитанике, а поготово да ли се млади окупљају у неформалне групе на основу музичких преференција.

Разлог слабих веза ваља тражити и у ширем окружењу и условима у којима се млади људи социјализују. За разлику од периода пре неколико деценија, времена једнопартијског система код нас (Хладног рата на светској сцени), млади су често кроз неформалне групе које су се везивале за одређену музику желеле да искажу свој став о свету у коме живе, или бар само незадовољство својим положајем у њему, данас постоји мноштво друштвених организација и странака за које се може везати бар део младих и на тај начин исказати своје погледе и своја стремљења. Тако музика, бар за ширу популацију младих, постаје само један од начина провођења доколице.

Постмодернизам, са својим еклектичким вредностима, плурализмом идеја и вредности које, чак и ако су на изглед супротстављене, могу постоја-

ти једна поред друге, или се чак спајати једна са другом, изгледа да је нашао прави израз у домену преференције музичких жанрова у Србији данас.

Овај чланак је резултат рада на пројекту “Психолошки проблеми у контексту друштвених промена” (бр. 149018) који финансира Министарство за науку Републике Србије.

Литература

- Ђурковић, Миша (2004): Идеолошки и политички сукоби око популарне музике у Србији, *Филозофија и друштво*, бр. 2, 271-279.
- Главан, Дарко (1980): *ПУНК - Потпуно Увредљиво Негирање Класике*. Београд: Цубокс.
- Горди, Ерик (2001): *Култура власти у Србији*. Београд: Самиздат Б92.
- Gore, Tjpper (2006): The Cult of Violence. In: Theo Cateforis: *The Rock History Reader*. Taylor & Francis, Inc. pp. 227-234.
- Јоксимовић, С, А. Милић, Д. Попадић и М. Васовић (1988): *Млади и неформалне групе: У трагању за алтернативом*. Београд: Истраживачко-издавачки центар ССО Србије и Центар за идејни рад ССО Београда.
- Кузмановић, Бора (1993): Усвајање вредности као циљ васпитања. *Педагогија*, 1-2, стр. 54-62.
- Кузмановић, Б. & Петровић, Н. (2007): Структура преференција личних и друштвених циљева средњошколаца. *Психологија*, вол. 40, бр. 4, стр. 567-585.
- Perone, E. J. (2001): *Songs of the Vietnam conflict*. Greenwood Press, London.
- Rokeach, Milton (1973): *The nature of human values*. New York: The Free Press.
- Ћучић, Давор (2009): Црк'о Маршал – Сукоб омладинске субкултуре и југославенске службене политике осамдесетих година двадесетог стољећа. Дипломски рад. Филозофски факултет, Загреб.
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987): Toward a Psychological Structure of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 550–562 .
- Фрит, Симон (1987): *Социологија рока*. Београд: Истраживачко-издавачки центар ССО Србије.

Подаци о ауторима:

*Dr Nebojša Petrović, Filozofski fakultet
Čika Ljubina 18-20; Beograd, npetrovi@f.bg.ac.rs
Dr Bora Kuzmanović
Filozofski fakultet, Čika Ljubina 18-20; Beograd*